

այլեւս այդ ազնիւ ու լայն ճամբէն պիտի յառաջանայ զէպ ի հասցնեալ աւելի պայծառ ու գեղեցիկ հորիզոններ : Մարդութիւնը Հազարին կը պարտի ֆրանսական ժամանակակից պատմութեան այդ մեծ դրուագը , որուն հետեւանքները անհուն եղան ու անհունապէս բարեկարգ : Եւ ատի Հազարի մեծագոյն փառքի տիրուած կը կազմէ :

Անձնութիւնն ու կորովը զոր Հազար ցոյց տուած էր Տրէնթիսի խնդրոյն մէջ , իր արեւակիցներուն , մանաւանդ կարգ մը հրէատեաց երկիրներուն մէջ տառապող ցեղակիցներուն հեացումը , երախտապիտութիւնը հրաւիրեցին իր վրայ , ինչպէս եւ անոնց ազալաւոր հրաւիր իրենց բոլորին դատը ստանձնելու : Հազար խուլ չմնաց զժողովներու կոչին : Գրեաց Ռուսմանիա , այնպէս չհրէականութեան տառապազին կացութիւնը մտէն ուսումնասիրեց , եւ Փարիզ գաղթին անոնց կրած նեղութիւններուն վրայ գրեթէ մը հրատարակեց : Մտադիր էր ուրիշ երկիրներուն մէջ տառապող շերտներու ալ կացութեամբն զրազիլ , բայց մահը վրայ եկաւ , — անակնկալ ու վաղամամ մահ մը որ ջնջեց ամբողջ մարդկութեան զիւս երկար առեւ օղակար ըլլալու սահմանուած գոյութիւն մը :

Հազար մինչեւ վերջը հաւասարեման մնաց իր սկզբունքներուն : Հրէաները կը պաշտպանէր , ամէն բանէ առաջ որովհետեւ անիրաւունքներու հայածուածներ են . եւ անոնց պաշտպանութեանը ինքզինքը նուիրելով հանգեցնեալքն անոնց ի նպաստ չըրաւ բան մը որ ուրիշ կեղեքեալներու վնասարհը կարենար ըլլալ . եւ արդէն առիթ չպիտեցուց ապացուցանելու համար թէ իր սիրտը բաց էր բոլոր ցարեւուն համար , ուրիշք ալ զան անոնք : Պրիւսէի հայասիրական համաժողովին , — որ գումարուեցաւ տարի մը առաջ , — ինք ալ զընաց՝ Բիլլարի , Փրէսնուէի , Ժորէսի հետ հարեւտահարուած ժողովրդի մը կացութիւնը բարեւոքելու համար եկած ֆանքերուն աջակցելու :

« Զահակիր » մըն էր ինք ալ , ինչպէս կ'ըսէ Բիլլարի իր բնկրող յիշատակին նուիրած գեղեցիկ յօդուածին մէջ : Արի ու ազնիւ բաղուկը որ այնքան խրոխտաբար վեր կը բռնէր իր ջանքը՝ մարդկային ազլամուղջին վերեւ , փշուռած է այսօր Մահուան կոյր դարչապարին տակ : Բայց լոյսը որ այդ ջանքն արձակուեցաւ՝ չպիտի կորսուի :

ԱՐՇԱԿ ԶՈՂԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՔԸ

Գիշերին մէջ երկիրն հետուն կարմրեցաւ յեղակարծ .
Եւ նայուածքներն անցորդներուն
Հոն յառեցան ըլմայլով :

Վեհ էր պատկերն ու մեծափառ ,
Զոր սեւ խորքին վրայ մութին
Անհրեւոյթ մեղք մը ճարտար
Կը նըկարէր հըրաշապին :

Խիրանին վառ ու յաղթական
Հոն կ'անուշաբ մանրակի
Նուրբ փռելով մ'օգածածան
Ու ցոլեբերով ալմաթ , ոսկի :

« Ի՞նչ հոյակապ լուսնի ծագում , —
Կը գօչէին հեացաբար
Անցորդներն , — ախ , ի՞նչ անպատում
Հրապառութիւն ակնապարար :

« Կամ Հիւսիսայլ մը գուցէ նոր ,
Կամ հին Աստուած մ'որ կ'վերածնի՝
Լոյս երկունքով մը փառաւոր՝
Մեծ համբոյրէն երկրի՝ Է երկրի :

Եւ ան հրդեհ մըն էր անդ
Որ հոն հետուն զժողովրդ գիւղեր

իր ժանտ շունչին տակ բոցահեղ
կը հայեցնէր ու կը թաղէր :

• •

Եւ չգիտէր որ ըսքանչաղին
կը յառին վառ պատկերներուն
Ուր մեծ քերթող մ'իր հոգիին
Հոսեցուցեր է լոյսն համբուն :

Կ'անգիտանան յաճախ թ'աղւոր
Այդ լալսը՝ ցոլքն է հրդեհին
Որով վայրագ մահերը խոր
կը մաշեցնեն անոր հոգին :

ՏԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵՎՈՑԻ ՄԸ

Նոյեմբեր 21-ի իրիկունը, հարիւր յիսունի
չափ գրադէոներ, արեւետագէտներ եւ արու-
եստաագէտներ՝ ամէն ազգէ՝ հաւաքուեցան Ռո-
սիէի Եւրոպայի ճաշարանը, «Լա Փիլոսոփ»-
ական հանդէսին գործունէութեան տաճակ
հնգամակը տանելու համար : Երեկոյցին, որ
կազմակերպուած էր հանդէսին այժմեան
անօրէն Պ. Վարդ Պօլսի նախաձեռնութեամբ,
կը նախապահէին Ռոսիէն արձանագործն եւ Փոլ
Ասան : «Լա Փիլոսոփ», «Մեքսիկա»-ի Թարգմանի
«Ռեդիկալ»-ը եւ ուրիշ քանի մը հանդէս-
ներու հետ, օրկանը եղած է Ֆրանսական հեռ-
բաղոյնի գեղեցիկարիտական ձգտումներուն :

Անտիֆոնի անօրէնը, որ հրաւիրուած էր
մասնակցելու այդ հանգիւրդին, արտասա-
նեց քաժայիտաւ մը, որուն թարգմանութիւնը
կը հրատարակենք ստորեւ :

Տիկիններ, պարոններ,

Եւ որոնց կը Պ. Վարդ Պօլսին՝ հաճած ըլ-
լալուն համար զի հրաւիրել այս հանգիւրդ-
ին ուր մտաւորականներու խումբ մը հա-
ւաքուած է այս իրիկուն տանելու գեղեցիկ-
արիտական արի ճիշդ զոր տասնեւհինգ տարի
է վեր պարգած է «Լա Փիլոսոփ» : Այդ թերթը

«Մեքսիկա»-ի Թարգմանի» եւ ուրիշ քանի մը
պարբերականներու հետ, նպատած է Ֆրանս-
ական արեւետին նոր ու հիմնադր մէկ փու-
լին զարգացմանն ու յաղթանակին : Թարգմանի
մտաւորական կեանքին երեւոյթները բովան-
դակ խորհրդ մարդկութեան վրայ կը ճառա-
գայթին ու ամենաարագ կարեւորութիւն ու-
նեցող ղեկավար կը կազմեն, այնպէս ամէն
մասերուն մէջ : Գեղեցիկութեան ծարաւ բոլոր
մտերուն համար վերջին քառորդ դարու Ֆր-
անսական մտածման աղբիւր, հզոր ու ա՛յն-
քան ճոխ ծագելու որով մին է մտաւորական
ամենէն թանկարդին քանակներէն որով մարդկու-
թիւնը կարենայ պարծիլ, Հայ գրականու-
թիւնը անոր խորին հրապոյնն ու բեղմնաւոր
ազդեցութիւնը կրած է, ինչպէս եւ օգտուած
էր Ֆրանսական մտածման նախորդ փուլերէն :
Շատ քաղցր պարտականութիւն մըն է ուրեմն
որ կը կատարեմ այս իրիկուն՝ յայտնելով այս-
տեղ հայ մտաւորականներուն նրախաղի-
տութիւնը այն ամէն բանին համար զոր կը
պարտին Ֆրանսական մտքին փառաւոր գործին
ոնչհանրապէս, եւ վերջին չորսնին հոյակապ
փթեթ մին մասնաւորապէս :

Բայց այս հաւաքումը ինծի կը թուի ունե-
նայ աւելի բարձր նշանակութիւն մըն ալ :
Ինծի կը թուի թէ գեղեցիկագիտական որոշ
ճիշդ մը տանելով, այս ոեղ խմբուած կոչական-
ները կը փառաբանեն միեւնոյն ատեն նոյն
ինքն իսկութիւնը Արուեստին, այն աստուա-
ծային յատկութիւնը որ մարդն ունի Գե-
ղեցիկութիւն տանելու : Եւ ոչինչ աւելի վե-
հաշուէք թան աշխարհի հանդէս մը : Ոչինչ
նաեւ աւելի մխթարել, աւելի կազդուրել է,
անոնց համար որոնք կը տատաղին հրէշային
տղեկութիւններէն, վայրենի անգթութեանէն
կեանքին այնպէս ինչպէս մարդկային անգթ-
տակից մեծատաննութեան ապուշութիւնը կա-
յացուցած է զայն Մեծ սփոփանք մըն է՝ հառ-
տատել անպա՛մ մը եւս, ու հանդիսաւոր կեր-
պով մը թէ մարդկային ամբողջ անհուն ու
զազրաշտելի ծովին վերեւ, ուր կը ախ-
րապետին անասնական բառութիւն ու Ան-
պաշարութիւնը, կը ցնդի խորխուր ու մա-
քուր փարսու ձգտու, գիտակից ու գեղեցիկ
Մտածումին : այդ փարսու զոր կատուցած են
հանճարը, տառապանքն ու զինացանական ե-
րազը ընտրեալներուն, այսինքն ճշմարիտ